

LATVIJAS NACIONĀLO PARTIZĀNU DARBĪBA 1944. GADĀ – 50. GADOS: ATSPUGUĻOJUMS LATVIJAS HISTORIOGRĀFIJĀ

Reinis Ratnieks

Mg. hist., doktora grāda pretendents, neatkarīgais pētnieks

Zinātniskās intereses: bruņotā pretošanās padomju okupācijas režīmam Latvijā
1944. gadā – 50. gados

Rakstā aplūkotas nozīmīgākās tendences un atziņas pētījumos Latvijas historiogrāfijā par Latvijas nacionālo partizānu darbību no 1944. gada līdz 50. gadiem. Veikta pēc valsts neatkarības atgūšanas izdoto zinātnisko publikāciju analīze, lai noteiktu galvenos pētniecības virzienus un būtiskākos spriedumus, uz kuriem balstīti līdzšinējie priekšstati par pēckara nacionālo bruņoto pretošanās kustību un tās nozīmi PSRS okupācijas laikā. Aktuālu pētniecības jautājumu identificēšanai analizētas arī pētījumos konstatējamās problēmas un viedokļu atšķirības, kas līdz šim Latvijas historiogrāfijā ir darīts minimāli. Raksta mērķis ir novērtēt Latvijas nacionālo partizānu darbības vēstures izpētes stāvokli Latvijas historiogrāfijā.

Atslēgas vārdi: nacionālie partizāni, pretošanās kustība, padomju okupācija, historiogrāfija, pēckara periods

Latvijas nacionālo partizānu karš Otrā pasaules kara beigās un pēc tā bija spilgtākā Latvijas iedzīvotāju pretošanās izpausme padomju okupācijas laikā, kas sava mēroga un pastāvēšanas ilguma ziņā bija krietni izteiktāka par citiem pretošanās mēģinājumiem PSRS un nacistiskās Vācijas okupācijai. Latvijas historiogrāfijā nacionālās bruņotās pretošanās kustība ir viena no vairāk aplūkotajām tēmām padomju okupācijas vēstures pētniecībā.

Līdzšinējās zinātniskajās publikācijās par tēmas atspoguļojumu historiogrāfijā ir vispārīgi raksturoti nozīmīgākie pētījumi un to saturs, aktualizēta nepieciešamība pēc jaunu faktu apzināšanas dažādos nozīmīgos nacionālo partizānu darbības vēstures jautājumos un ar pētniecības procesu saistītu tehniskas dabas

jautājumu risināšanas,¹ kā arī analizēta nacionālo partizānu kara vēstures pētniecība Latvijas nacionālās pretošanās vēsturei veltītās historiogrāfijas kontekstā.² Tajā pašā laikā minētajos apskatos visai maz veikta publicēto darbu kritika un nozīmīgu pētniecības problēmu izcelšana ārpus atsevišķām faktoloģiskām neskaidrībām vai arī tēmas pētniecība vispārīgi aplūkota uz visas pārējās nacionālās pretošanās vēstures izpētes fona, neskarot specifiskus nacionālo partizānu vēstures pētniecības jautājumus un problēmas.

Ņemot vērā iepriekšminēto, šajā rakstā tiks analizēti nozīmīgākie pētījumi pēc Latvijas neatkarības atgūšanas un to autoru paustie viedokļi. Šī raksta mērķis ir novērtēt nacionālo partizānu darbības vēstures izpētes stāvokli Latvijas historiogrāfijā. Raksta autora nolūks nav uzskaitīt visas par šo tēmu tapušās Latvijas historiogrāfijas vienības, bet gan norādīt uz nozīmīgākajām pētniecības tendencēm un pētījumiem.

Vispārējie nacionālo partizānu darbības vēstures jautājumi historiogrāfijā

Iespējas īstenot kvalitatīvu Latvijas nacionālo partizānu darbības vēstures pētniecību parādījās 90. gadu sākumā, kad pētniekiem kļuva pieejamas LPSR KGB dokumentu kolekcijas un citi avoti, kā arī vairs nepastāvēja padomju okupācijas laika cenzūra. Deviņdesmitajos gados notikušo pētniecību var nosacīti dalīt faktoloģiskajā un konceptuālajā izpētē. Faktu apzināšanas nolūkā tika veikti atsevišķi vēsturnieku pētījumi, lielākoties ar novadpētniecisku ievirzi par nacionālo partizānu darbību reģionos.³ Totalitārisma seku dokumentēšanas centrs, kas koncentrējās uz padomju drošības iestāžu darbības vēsturi, veica arī atsevišķus pētījumus par partizānu kara norisēm, pievēršot uzmanību gan nacionālo partizānu grupām un organizācijām (lielākoties Kurzemē), gan okupācijas režīma veikto pretpartizānu operāciju īpatnībām un tajās lietotajām metodēm.⁴ Latvijas Universitātes profesors Heinrihs Strods pievērsās Latvijas nacionālo partizānu darbības vēstures vispārējo jautājumu pētniecībai ar konceptuālu ievirzi.

Neskatoties uz tobrīd ļoti pieticīgo tēmas pētniecības līmeni, H. Strods uzņēmas ambiciozu mērķi, proti, uzrakstīt visaptverošu darbu par Latvijas nacionālo

1 Jansons 2003, 343–357; Jansons 2014, 262–267.

2 Ivanovs 2007, 27–70.

3 Rūtiņš 1994, 379–395; Blūzma 1997, 265–344; Vilciņš 1994, 42–47.

4 Jāņa Vasiļevska un Ritvara Jansona pētījumi par nacionālo partizānu un padomju drošības dienestu darbību Latvijā. Sk.: Kalvāns 1995.

partizānu kara vēsturi. 1996. gadā tika publicēta viņa monogrāfija “Latvijas nacionālo partizānu karš, 1944–1956”,⁵ kas līdz šim ir viens no nozīmīgākajiem mūsu vēsturnieku pētījumiem par nacionālo partizānu darbību Latvijā. Jāpiebilst, ka H. Strods līdz šim ir vienīgais Latvijas vēsturnieks, kurš pētījis Latvijas nacionālās bruņotās pretošanās kustību plašākā kontekstā – uz citu valstu pretošanās kustību un organizāciju fona.⁶

H. Strods secināja, ka Latvijas nacionālo partizānu karš bija Latvijas iedzīvotāju brīvprātīga pretošanās PSRS okupācijai bez jebkādas iniciējošas virsvadības. Kaut arī nacistiskā Vācija, mēģinot izvērst diversantu darbību Sarkanās armijas aizmugurē, veica zināmu ieguldījumu daudzu nākamo nacionālās pretošanās kustības dalībnieku praktiskā sagatavošanā un ekipēšanā, pēc tās kapitulācijas partizānu kustība Latvijā veidojās patstāvīgi kā tautas iniciatīva nacionālu mērķu vārdā. H. Strods norādīja, ka partizānu darbībai bija trīs attīstības posmi, ko noteica okupācijas režīma spēku darbības taktika un rezultāti. Turklāt nacionālo partizānu kustības panākumus un ilgo pastāvēšanu nodrošināja arī okupācijas režīma iekšējais strukturālais vājums, kas pirmajos pēckara gados daudzviet Latvijā izpaudās okupācijas varas nespējā pilnībā kontrolēt situāciju. Būtisks partizānu cīņu cēlonis un veicinātājs bija cerības uz Rietumvalstu militāru atbalstu Baltijas valstu neatkarības atgūšanai, savukārt šo cerību zaudēšana bija viens no galvenajiem triecieniem nacionālās bruņotās pretošanās kustībai.⁷

H. Strods savos darbos aplūkoja Latvijas nacionālo partizānu kara vēstures vispārīgos jautājumus, taču sīkāk neanalizēja apskatīto procesu reālo ietekmi uz nacionālo partizānu karu, līdz ar ko atsevišķas viņa izvirzītās hipotēzes ir koriģējamas, balstoties uz vēlākajiem pētījumiem par nacionālo partizānu kustības veidošanos. Piemēram, viņš norādīja, ka Latvijas nacionālo partizānu karam pastāvēja tādi tiešie politiskie un sociālie cēloņi kā “sarkanais” terors, Latvijas iedzīvotāju mobilizācija Sarkanajā armijā, PSRS bruņoto spēku marodierisms, latviešu valodas un kultūras noliegšana, noziedzības līmeņa pieaugums u. c.,⁸ taču šajā uzskaitījumā trūkst nošķiruma starp tiešajiem cēloņiem (politiskās represijas, mobilizācija), kas savā ziņā spieda cilvēkus nokļūt pagrīdē, veidojot pretošanās kustības dzīvā spēka potenciālu, un citiem, sekundāriem faktoriem, kas ietekmēja nacionālo partizānu darbības idejiskās nostādnes (tostarp viņu mērķi cīnīties par Latvijas neatkarību) un viņu atbalstītāju noskaņojumu, taču paši par sevi nerosināja mierīgos iedzīvotājus aiziet mežā, lai kļūtu par

5 Strods 1996b.

6 Strods 2003b, 358–381; Strods 2006, 88–95.

7 Strods 1996b, 555, 557–560.

8 Strods 1996b, 111–117, 122–156.

partizāniem. H. Stroda pētījumos konstatējami arī pretrunīgi un acīmredzami aplami apgalvojumi, kuru iemeslus ir grūti saprast. Piemēram, par nacionālajiem partizāniem H. Strods uzskatīja arī viņu atbalstītājus.⁹

Viena no nozīmīgākajām problēmām H. Stroda darbībā, kas aptvēra ļoti plašu, maz pētītu nacionālo partizānu kara vēstures jautājumu loku, ir paļaušanās uz nepārbaudītu un neuzticamu informāciju, pamatā uz okupācijas režīma iestāžu apkopojošajiem dokumentiem, kas faktu ziņā ir piesātināti ar kļūdām un neprecizitātēm. Kopš 90. gadiem citu vēsturnieku vērtējumos ir norādīts uz šo avotu nepietiekamo analīzi un izvērtēšanu H. Stroda darbos,¹⁰ ko, protams, ierobežoja tā brīža pieticīgais tēmas faktoloģiskās izpētes apjoms. Šī problēma vistiešāk redzama H. Stroda nozīmīgajā monogrāfijā “Latvijas nacionālo partizānu karš, 1944–1956”, kurā daudzie ietvertie fakti lielākoties ir nepārbaudīti (to nebija iespējams izdarīt grāmatas rakstīšanas laikā), un tajā aprakstīto procesu sīkāka izpēte atklāj dažādas kļūdas autora izmantotajos dokumentos un to sniegtās informācijas neprecīzu interpretāciju.¹¹ Vēsturnieks Zigmārs Turčinskis pēc nacionālo partizānu darbības izpētes Ziemeļvidzemes centrālajā daļā secinājis, ka H. Stroda grāmatā ir konstatējams “milzīgs daudzums kļūdu un neprecizitāšu”.¹² Jāsecina, ka atsaukšanās uz šajos darbos minētajiem faktiem var tikt veikta tikai pēc to pārbaudes. Diemžēl H. Stroda pētījumiem ir visai raksturīga faktu norādīšana bez atsaukšiem uz avotiem, kas ierobežo to izvērtēšanas iespējas.

2000. gadā H. Strods atzina, ka kvalitatīva Latvijas nacionālo partizānu kara vēsture nav uzrakstāma bez pētījumiem par nacionālo partizānu darbību reģionos, piemēram, organizāciju līmenī (ne tikai), un šādu pētījumu trūkums noveda pie nozīmīgākajām problēmām viņa darbos.¹³ Tomēr situācijā, kad tēmas pētniecība bija jāveic tikpat kā no nulles, H. Stroda veikums un tā kopējais

9 Strods 1996b, 560.

10 Neiburgs 1997, 165.

11 Piemēram, iedziļinādamies padomju drošības iestāžu iekšējā karaspēka operācijās pret nacionālajiem partizāniem Valmieras apriņķī, H. Strods, vadoties pēc Latvijas PSR Iekšlietu ministrijas sastādītās “Apriņķu kaujas operāciju uzskaites”, rakstīja, ka 1950. gada 27. jūlijā operācijā Rūjienas rajonā krita divi iznīcinātāji – Kociņš un Zaķis. Patiesībā dokumentā minēta pretpartizānu operācija, kas tika organizēta pēc tam, kad rajonā aktīvā Viļa Sedlenieka nacionālo partizānu grupa uzbrukumā 1950. gada 22. jūlijā bija nogalinājusi iznīcinātājus Kārli Kociņu un Aleksandru Zaķi – abu iznīcinātāju bojēja bija operācijas iemesls, nevis rezultāts. Sk.: Ratnieks 2019, 128.

12 Turčinskis 2011, 23.

13 Šuvajevs 2000. Jāpiezīmē ka 2012. gadā tika publicēta H. Stroda grāmatas “Latvijas nacionālo partizānu karš, 1944–1956” saīsinātā versija. Autors tās ievadā atzina pieļautās kļūdas izmantotā faktu materiāla ziņā 1996. gada izdevumā, taču fundamentālas izmaiņas šī izdevuma saturu nav skārušas un daudzas iepriekš pieļautās faktu kļūdas un nekorektie spriedumi ir atkārtoti. Sk.: Strods 2012.

pienesums Latvijas historiogrāfijā arī no šodienas viedokļa ir jāvērtē ļoti pozitīvi. To parāda viņa pausto atziņu plaša izmantošana citu Latvijas vēsturnieku darbos arī vairākas desmitgades vēlāk.

Citi Latvijas vēsturnieki – Zigmārs Turčinskis un Ritvars Jansons – ir vairāk pievērsušies nacionālo partizānu un viņu pretinieku darbībai, aprakstot to caur nozīmīgākajiem notikumiem un tendencēm. Var īpaši izcelt Z. Turčinski, kurš kopš 2000. gadu sākuma ir aktīvi strādājis tēmas izpētē un 2006.–2023. gadā ir publicējis vairākus rakstus¹⁴ par nacionālo partizānu pretošanos Latvijā kopumā visā to pastāvēšanas laikā, ko pirms tam bija veicis tikai H. Strods. Lai arī Z. Turčinskis aplūkojis tematu vairāk aprakstoši, koncentrējoties uz nozīmīgākajiem apzinātajiem faktiem, būtiski ir viņa vērtējumi par dažādiem Latvijas nacionālo partizānu kara procesiem un to sekām. Nozīmīgas atziņas par vispārējiem jautājumiem ir arī Z. Turčinska publikācijās par nacionālo partizānu darbību Latvijas reģionos. Pateicoties savam darbam nacionālo partizānu darbības mikrovēstures pētniecībā, viņš ir spējis raksturot šīs norises precīzāk nekā H. Strods.

Z. Turčinskis, pētot nacionālo partizānu kustības veidošanos, atšķirībā no H. Stroda ir secinājis, ka to vistiesākajā veidā veicināja tieši PSRS okupācijas režīma izvērstā mobilizācija Sarkanajā armijā un masveida aresti.¹⁵ Raksturojot nacionālo partizānu darbības iemeslus, viņš norāda, ka, lai arī nacionālās bruņotās pretošanās kustības izveidošanās bija stihiska, tās dalībnieku aktīvā pret darbība bija viņu pašu skaidri apzināta izvēle, nevis bezizejas diktēta reakcija,¹⁶ kas bija būtiska atšķirība no vienkāršiem nelegālistiem, kuri neiesaistījās aktīvajā, politiski motivētajā pretestībā un koncentrējās tikai uz izdzīvošanu.

Z. Turčinskis ar atsevišķiem piemēriem parāda arī nacionālās bruņotās pretošanās kustības veidošanās kompleksitāti. Neskaitot nozīmīgo politisko represiju faktoru un kara laika mobilizāciju Sarkanajā armijā, iemesls personu nonākšanai pagrīdē un nacionālajā pretošanās kustībā bija arī okupācijas laika realitātes radīti sociāli cēloņi,¹⁷ turklāt ne vienmēr pretošanās motivācija ir bijusi viennozīmīgi politiska vai vismaz nav sniegta informācija, kas izslēgtu citas

14 Turčinskis 2007, 91–114; Turčinskis 2017, 105–123; Jundzis, Turčinskis 2018, 630–666; Turčinskis 2021a, 128–150; Bleiere 2022, 236–260. Jānorāda, ka pirmajam rakstam sekojošās četras publikācijas būtībā ir tā pārpublicējumi ar nelielām saturiskām un strukturālām izmaiņām.

15 Turčinskis 2007, 91.

16 Turpat.

17 To demonstrē sākotnēji no Padomju armijas dezertējušo un šķietami apolītisko jauniešu, bet vēlāk ļoti nacionāli noskaņoto nacionālo partizānu organizācijas “Ziemeļlatgales “Neatkarības vienība”” (ZLNV) partizānu Antona Gabrāna un Viktora Marecka piemērs. Sk.: Turčinskis 2021b, 142.

versijas.¹⁸ Z. Turčinska un vēsturnieka Haralda Bruņinieka pētījumi par nacionālo partizānu sociālo portretu demonstrē, ka gan viņu aplūkotajos reģionos, gan, visdrīzāk, arī citos reģionos nacionālos partizānus visumā var raksturot kā 20–30 gadus vecus vīriešus, pārsvarā nodarbinātus lauksaimniecībā, kuri bija Latvijas valsts neatkarības periodā uzaugusi un izglītota paaudze un tādējādi bija naidīgi noskaņoti pret komunistisko okupācijas režīmu un tā politiku. Pētītajos reģionos ap 40% nacionālo partizānu nacistu okupācijas laikā bija dienējuši Vācijas policejiskajos un militārajos formējumos, kas bija iemesls šo cilvēku aiziešanai pagrīdē draudošo padomju okupācijas režīma represiju dēļ. Šādās struktūrās dienējušie partizāni kā militāri pieredzējušākie lielākoties kļuva par nacionālo partizānu grupu vadītājiem.¹⁹

Gan Z. Turčinska, gan citu autoru publikācijās uzsvēta pēdējo nacionālo partizānu²⁰ augstā nacionālā pašapziņa un pašaieliedzība arī nacionālās bruņotās pretošanās kustības norietā, tomēr vispārīgākos pētījumos nav ticis akcentēts būtisks pretošanos uzturošs faktors, kura loma palielinājās gadu gaitā, – represiju neizbēgamība. Izmisīgās kaujas līdz pēdējam partizānam vai ilgstošā atrašanās pagrīdē 50. gados pavisam bezcerīgajā situācijā liek domāt, ka tas lielā daļā gadījumu ir drīzāk saistāms ar nacionālās bruņotās pagrīdes darbības transformāciju cīņā par izdzīvošanu un nenonākšanu pretinieka gūstā. Sevišķi aktīvajiem nacionālajiem partizāniem, neskaitot atsevišķus izņēmumus, nebija cerību uz brīvību vai salīdzinoši maigām represijām padošanās gadījumā, bet aktīvai darbībai pret okupācijas režīmu paši partizāni vairs neredzēja jēgu.²¹ Būtisks pretošanās stimuls – cerības uz Rietumu intervenci – netika pilnībā zaudēts, bet pēc daudziem okupācijas gadiem šādām cerībām zuda racionāls pamatojums.

To, ka nozīmīga daļa nacionālo partizānu nevēlējās iesaistīties ilgstošā partizānu karā bez drošas pārliecības par Rietumu palīdzību, apliecina ievērojamie viņu legalizācijas apmēri (ap 30%) it sevišķi 1945. un 1946. gada

18 Piemēram, var diskutēt, vai izdarītas zādzības dēļ nacionālajā pagrīdē nonākušais ZLNV partizāns, iepriekš padomju okupācijas režīma sagādētais aģents, Donāts Malnačs cīnījās par Latvijas neatkarību vai tikai pret okupācijas režīmu, kas mēģināja represēt viņu par kriminālnozieģumu. Sk.: Turčinskis 2021b, 305.

19 Turčinskis 2011, 300–304; Bruņinieks 2022, 321–323, 326–327.

20 Z. Turčinskis, raksturojot pēdējo nacionālo partizānu motivāciju, ir izcēlis partizāna Kārļa Zariņa teiktos vārdus tiesā Baltijas kara apgabala Kara tribunālā 1954. gadā, kā arī paudis atziņu, ka idejiski nacionālo partizānu cīņas balstījās uz brīvības mīlestību un spītīgu nevēlēšanos kapitulēt okupantiem. Sk.: Turčinskis 2017, 120–121, 123.

21 Hrestomātisks piemērs varētu būt kopš 1945. gada ļoti aktīvās un motivētās Kārļa Mūsiņa nacionālo partizānu grupas aktīvās darbības pārtraukšana 1952.–1953. gadā pašsaglabāšanās nolūkā, neredzot jēgu turpmākiem uzbrukumiem okupācijas režīmam. Sk.: Turčinskis 2011, 278, 289.

nogalē.²² Z. Turčinskis uzskata, ka diezgan plašās nacionālo partizānu legalizēšanās laikā 1945. gada rudenī pagrīdi atstāja “svārstīgie elementi”,²³ taču to drīzāk varētu dēvēt par mazāk motivēto partizānu daļu, kura nebija gatava cīnīties ilgstošā partizānu karā. Izvēle izbeigt pretošanos apmaiņā pret apsoltu amnestiju parādīja, ka salīdzinoši daudz nacionālo partizānu nebija gatavi atrasties cīņā pret okupācijas režīmu daudz ilgāk par 1945. gada vasaru, kuras laikā tika gaidīts Rietumvalstu un PSRS kara sākums.

Būtiska iezīme Latvijas historiogrāfijā un atšķirība starp H. Stroda un Z. Turčinska pētījumiem ir dažādie nacionālo partizānu darbības apzīmējumi. H. Stroda darbi ir pazīstami ar termina “karš” lietojumu, savukārt Z. Turčinskis izmanto vispārīgāko apzīmējumu “cīņas”. Abu apzīmējumu lietojuma pirmsākumi Latvijas nacionālo partizānu darbības raksturošanai meklējami trimdas autoru Ādolfā Šildes un Induļa Kažociņa darbos,²⁴ taču to atbilstība un piemērošanas iespējas Latvijas historiogrāfijā nav pētītas. Sekojot vispārpieņemtajai praksei citu valstu vēsturnieku pētījumos par nacionālajiem partizāniem Austrumeiropā,²⁵ nacionālo partizānu darbība pret padomju okupācijas režīmu Latvijā, raksta autora skatījumā, būtu dēvējama par partizānu karu, taču arī šī termina lietojumam ir savas robežas. Līdz šim zinātniskajā literatūrā nav bijis vēsturnieku diskusiju par partizānu kara definējumiem un parametriem, tostarp, vai par tā pazīmēm būtu jāuzskata, piemēram, tikai bruņoti Latvijas iedzīvotāju uzbrukumi okupācijas režīmam ar politiskiem mērķiem vai jebkuras bruņotās pretošanās izpausmes, pat tās, kas bija saistītas ar individuālu paš aizsardzību izdzīvošanas nolūkā.

No iepriekšminētā izrietoša problēma ir nacionālo partizānu kara hronoloģiskās robežas, kuru precīzāku noteikšanu apgrūtina gan šī kara definējumu trūkums, gan arī mazais pētījumu daudzums par tā norisēm Latvijā, it sevišķi par 50. gadiem. Ja par nacionālo partizānu kara sākumu var pamatoti uzskatīt 1944. gada otro pusī,²⁶ tad tā beigu datēšanai ir izvirzītas dažādas versijas. Raksta

22 Strods 2012, 129.

23 Bleiere 2022, 249–250.

24 Latvijas nacionālo partizānu darbības apzīmēšanai terminu “karš” historiogrāfijā izmantoja vēsturnieks I. Kažociņš, savukārt cits trimdas autors Ā. Šilde lietoja apzīmējumu “cīņas”. Sk.: Šilde 1965, 158; Kažociņš 1987, 47.

25 Streikus 2022; Gehler, Schriffl 2020; Statiev 2011.

26 Pētījumu trūkuma dēļ precīzāku nacionālo partizānu kara sākuma laiku šobrīd ir grūti noteikt, taču līdz šim veiktie pētījumi ļauj runāt par nacionālo partizānu grupu veidošanos un pirmajiem uzbrukumiem vismaz kopš 1944. gada septembra. Pašlaik nav izslēdzama arī versija, ka par partizānu kara sākumu varētu uzskatīt Ērgļu apkārtnē bāzētās “Latviešu paš aizsardzības organizācijas” darbības aktivizēšanos 1944. gada jūlijā–augustā. Sk.: Bolšaitis, Lūse, Žigure, Kalniņa 2019, 232.

autora skatījumā, Latvijas historiogrāfijā pamatā sastopamā 1956.²⁷ vai 1957.²⁸ gada izvēle nav pietiekami pamatota, jo tobrīd faktiski pagrīdē atradās vairs tikai nedaudzi nacionālie partizāni, kuri cīnījās par izdzīvošanu, bet vairs neveica aktīvas, pašiniciētas darbības okupācijas režīma graušanai.²⁹ Tādējādi šajā laikā var runāt par pēdējo pretošanās kustības dalībnieku atrašanos pagrīdē, bet, visdrīzāk, ne par partizānu kara turpināšanos. Iespējams, ka par šī kara beigām drīzāk būtu uzskatāms 1953. gads,³⁰ kad vēl salīdzinoši aktīvi norisinājās padomju okupācijas režīma spēku un nacionālo partizānu sadursmes, kā arī izbeidza pastāvēt tobrīd pēdējā Latvijas nacionālo partizānu organizācija – Latvijas Nacionālo partizānu apvienība (LNPA). Tomēr mazā pētījumu skaita dēļ par nacionālo partizānu darbību un pretošanās mērogiem tobrīd visā Latvijā tā pagaidām ir tikai hipotēze, kuru būs iespējams vērtēt tālākās izpētes gaitā.

Aktuāls pētniecības jautājums ir kopējais nacionālo partizānu skaits Latvijā, taču precīzāku datu iegūšana būs iespējama tikai pēc nacionālo partizānu sastāva lielākās daļas zinātniskas apzināšanas, kas prasīs ļoti ilgu laiku. Līdz ar to šobrīd nākas balstīties uz okupācijas režīma apkopotajiem datiem, kuri jāvērtē kritiski. Jaunākajā zinātniskajā literatūrā par nacionālo partizānu darbību izmantota LPSR KGB 1957. gada 8. janvāra atskaitē LPSR Ministru Padomei iekļautā informācija,³¹ taču dažādu vēsturnieku darbos atšķiras šo datu interpretācija. Tajos uzskaitīti gan nacionālie partizāni, gan nelegālisti, taču citos KGB dokumentos ir iespējams konstatēt, ka nacionālajiem partizāniem tika pieskaitīti arī nelegālisti,

27 H. Stroda izvēle par labu 1956. gadam acīmredzot skaidrojama ar LPSR KGB ziņojumu 1956. gada 2. novembrī par pilnīgu “nacionālistisko bandu likvidēšanu”. 1956. gada novembrī noslēdzās Staņislava Zavadska grupas dalībnieku legalizēšanās. Sk.: Strods 1996b, 244, 457.

28 Z. Turčinskis savās publikācijās, ja neskaita periodizācijas izvēli, nav rakstījis, ka partizānu karš (cīņas) norisinājās līdz 1957. gadam, bet ir tikai norādījis uz bruņotās pretošanās kustības pastāvēšanu līdz šim laikam. Tajā pašā laikā viņš dēvē Mičuļu ģimenes partizānu grupas legalizēšanos 1957. gada 13. februārī par pēdējo partizānu kara notikumu. Sk.: Jundzis, Turčinskis 2018, 651.

29 Pēc Z. Turčinska citētās LPSR KGB atskaites par “bruņotās bandītu nacionālistiskās pagrīdes likvidāciju Latvijas PSR teritorijā”, no 1954. gada 1. aprīļa līdz 1956. gada 30. oktobrim tika nogalināti 12, sagūstīti 81, bet legalizējās 401 cilvēks. No kopā 533 cilvēkiem tobrīd pagrīdē (visticamāk, gan nacionālie partizāni, gan nelegālisti) vairāk vai mazāk brīvprātīgi padevās 75%, kas rada jautājumu: vai pēc 1953. gada ir iespējams runāt par partizānu karu? Sk.: Jundzis, Turčinskis 2018, 650.

30 Latvijas historiogrāfijā 1953. gads izcelts kā pēdējais aktīvo nacionālo partizānu cīņu gads (gājuši bojā 100 nacionālie partizāni). Šajā gadījumā gan nevar izslēgt iespējamību, ka lielais kritušo partizānu skaits ir nevis viņu aktivitātes rezultāts, bet gan veiksmīgu okupācijas režīma organizēto pretpartizānu operāciju iznākums. Sk.: Turčinskis 2017, 123; Jundzis, Turčinskis 2018, 631.

31 LNA-LVA, 270-1-s-1144, 6.-8. lp.

savukārt nelegālistiem – visticamāk, arī atsevišķi bijušie nacionālo partizānu grupu dalībnieki.³²

H. Strods savos darbos ir citējis dažādas aplēses, sākotnēji uzskatīdams, ka Latvijā darbojās aptuveni 20 000 nacionālo partizānu.³³ Vēlāk viņš mainīja viedokli, norādot, ka šajā skaitā, visdrīzāk, ietilpst arī nelegālisti, un, izmantojot minēto LPSR KGB 1957. gada atskaiti, rakstīja, ka, pēc KGB datiem, bija apmēram 12 250/12 237 partizāni.³⁴ Tajā pašā laikā H. Strods nav paskaidrojis, kā iegūti šādi skaitļi, ja, saskaitot 1957. gada atskaitē minētos “banditus” (partizānus) un nelegālistus, iegūstamas 13 488 personas,³⁵ bet pašu partizānu skaits norādīts kā 10 750.³⁶ Arī Z. Turčinskis ir pārņēmis H. Stroda izmantotos skaitļus.³⁷ R. Jansons savukārt atsaucies tikai uz minētajā atskaitē norādīto partizānu skaitu.³⁸ Lai arī šie dati interpretēti dažādi, LPSR KGB sniegtā informācija kopumā ļauj izdarīt subjektīvu pieņēmumu, ka Latvijā varēja būt ap 11 000–12 000 nacionālo partizānu, arī ņemot vērā pastāvošās kļūdas KGB aprēķinos.

Nacionālo partizānu skaita problēma ir saistīta ar citu, Latvijas historiogrāfijā maz skatītu jautājumu par nacionālo partizānu definējumu. Latvijā publicētajos pētījumos par nacionālo bruņoto pretošanos reģionos ir sniegta izsmēloša informācija par nacionālo partizānu sociālo portretu, ar vispārīgām definīcijām skaidrots, kas bija nacionālie partizāni kopumā, taču nav analizētas atšķirības starp nacionālajiem partizāniem un bruņotajiem nelegālistiem uz pētījumos aptverto piemēru fona. Tas atsevišķos gadījumos ļauj pamatoti apšaubīt noteiktu personu un grupu pieskaitīšanu nacionālajiem partizāniem, kā arī pastāvošos vispārējos

32 Ratnieks 2022, 232. Raksta autors, pētot LPSR KGB ziņojumus LPSR MP par nelegālistu legalizēšanu 1956. gadā, atsevišķos gadījumos konstatējis ziņas par šādu personu iespējamu piederību nacionālo partizānu grupām. Piemēram, 1956. gadā legalizējies Arvids Otto, kurš 1946. gadā bija pievienojies nacionālo partizānu grupai un piedalījies uzbrukumos Tukuma apriņķa Matkules pagasta apkārtnē. Tajā pašā gadā legalizējies Jānis Ozoliņš, kurš bija atradies nacionālo partizānu grupā Sinoles apkārtnē Valkas apriņķī 1945. gadā. Sk.: LNA-LVA, 270-1-s-1095, 39.-41., 71.-73. lpp.

33 Strods 1996b, 562.

34 Strods 2012, 120, 129.

35 H. Strods 1996. gadā rakstīja, ka, piemēram, arestēto skaitu ir ieguvis, saskaitot atskaitē norādītos arestētos partizānus un nelegālistus, tādējādi iegūstot 5489 personas. Nav gan saprotams, kāpēc tādā gadījumā kritušajiem partizāniem nav pieskaitīti kritušie nelegālisti un kā iegūts šāds legalizēto nacionālo partizānu skaits, kāds citētajā LPSR KGB atskaitē nav atrodams. Sk.: Strods 1996b, 352.

36 KGB darbinieki atskaitē norādījuši 10 720 personas, taču, saskaitot iekļautos datus par kritušajiem, arestētajiem un legalizētajiem partizāniem, patiesībā iegūstams skaitlis 10 750. Sk.: LNA-LVA, 270-1-s-1144, 7. lpp.

37 Jundzis, Turčinskis 2018, 651.

38 Jansons 2013, 512.

pieņēmumus,³⁹ ja pētījumos nav ziņu par šo personu aktivitātēm pret okupācijas režīmu un/vai nodomiem aktīvi rīkoties nacionālu mērķu vārdā.⁴⁰ Šis jautājums ir būtisks ne tikai iespējami precīzām skaitliskām aplēsēm, bet arī korektas nacionālo partizānu kara periodizācijas izveidošanai, it sevišķi partizānu kara sākuma noteikšanai (konkrēts mēnesis vai vēl sīkāk), piemēram, lai nošķirtu atklāti dzīvojošu iedzīvotāju spontānu pretošanos⁴¹ no reālu nacionālo partizānu darbības.

Lokālie nacionālo partizānu darbības vēstures jautājumi historiogrāfijā

Kopš 2000. gadu sākuma līdz ar nākamās paaudzes vēsturnieku publikācijām par nacionālās bruņotās pretošanās kustības vēsturi Latvijā var runāt par faktoloģiskās pētniecības, respektīvi, nacionālo partizānu darbības lokālo norišu izpētes izvirzīšanos priekšplānā tēmas izpētē kopumā, ko R. Jansons raksturojis kā posmu “no atsevišķā uz vispārējo”.⁴² Tas saistīts ar nepieciešamību pēc zinātniskā ceļā veidota kvalitatīva faktu materiāla un pilnīgākas vēsturiskās kopainas pamatotāku vispārējo priekšstatu veidošanai.

Līdzšinējie pētniecības rezultāti ir dažādi, ko nosaka pašu autoru darbības stāžs, zinātniskās intereses un iespējas nodarboties ar pētniecību. Līdz 2023. gada sākumam Latvijā izdotas trīs monogrāfijas, kurās aptvertas apriņķa un mazāka lieluma teritorijas (vienā gadījumā – pamatā nacionālo partizānu organizācija), un ir iznākusi virkne raksta formāta publikāciju par līdzīgiem tematiem. Kopumā zinātnisku pētījumu un uzticamas informācijas par nacionālo partizānu aktivitātēm Latvijas reģionos ir maz, kas būtiski ierobežo iespējas izdarīt secinājumus par nacionālo partizānu darbību visā Latvijā vai veikt specifisku jautājumu pētniecību, balstoties plašāka faktu kopuma analizē.

39 Latvijas historiogrāfijā pastāv pieņēmums, ka nacionālie partizāni darbojās grupās, savukārt par nelegālistiem uzskatāmas individuāli dzīvojošas personas, taču daļa nacionālo partizānu grupu sākotnēji bija bruņotu nelegālistu grupas bez noteiktiem darbības mērķiem un vadības. Turklāt daļa nelegālistu grupu nekad neuzsāka politiski motivētas pretošanās akcijas un tādējādi nekļuva par nacionālajiem partizāniem. Latvijas historiogrāfijā pamatā izmantoto nelegālistu definīciju sk.: Jansons 2013, 500.

40 Ratnieks 2022, 234–235.

41 H. Strods, vadoties pēc LPSR KGB dokumentiem, rakstīja, ka pirmais nacionālo partizānu uzbrukums okupācijas režīma spēkiem notika 1944. gada 27. augustā Abrenes apriņķa Šķilbēnu pagastā. Z. Turčinskis pēc konkrētā gadījuma izpētes to dēvēja tikai par pirmo bruņotās pretošanās gadījumu Latvijā, un tas būtībā bija legāli dzīvojošu iedzīvotāju, nevis nacionālo partizānu uzbrukums NKVD karavīriem, kuri meklēja no iesaukšanas Sarkanajā armijā izvairījušās personas. Sk.: Strods 1996b, 258; Turčinskis 2016, 103–104.

42 Jansons 2014, 264.

Reģionu izpētē paveiktā darba daudzuma ziņā izceļas Z. Turčinskis, kurš ir pētījis Ziemeļvidzemes centrālās un austrumu daļas nacionālo partizānu darbību,⁴³ nacionālās bruņotās pretošanās kustības pirmsākumus Abrenes apriņķī,⁴⁴ kā arī nacionālo partizānu organizāciju – LNPA⁴⁵ un Ziemeļlatgales “Neatkarības vienības”⁴⁶ (ZLNV) – vēsturi. Viņš ir analizējis nacionālo partizānu kustības izveidošanos, darbību un sakāvi, kā arī okupācijas režīma struktūru izveidošanos un darbību, pievēršot lielu uzmanību režīma represīvajai politikai un tās iespaidam uz pretošanās kustības rašanos. Pretēji H. Stroda uzskatam par nepieciešamību koncentrēties uz nacionālo partizānu organizāciju vēsturi⁴⁷ Z. Turčinska publikācijas demonstrē, ka pilnīgai kopainas izpratnei ir svarīgi pētīt visu partizānu kustību, ietverot arī ārpus organizācijām darbojušos partizānus, kuru, visdrīzāk, bija ļoti daudz, jo vairākos Latvijas reģionos šādas organizācijas nepastāvēja vai arī to darbībai bija margināla nozīme.

Ziemeļvidzemes nacionālo partizānu vēstures pētniecības rezultāti demonstrē, ka tur bija ļoti spēcīga partizānu kustība. Nacionālie partizāni spēja ieņemt deviņu pagastu/ciemu padomju centrus Latvijas teritorijā un arī vienu Igaunijā. Tas, pēc pieejamās informācijas, ir vislielākais kādā Latvijas reģionā ieņemto pagastu un ciemu centru skaits. 1945. gada rudenī notika partizānu kustības spēku apliecināšanās un unikāls notikums Baltijas mērogā – starp LNPA un LPSR drošības iestādēm tika noslēgts 11 dienas ilgs uguns pārtraukšanas režīms Valkas apriņķa robežās, saukts par Alsviķu pamieru.⁴⁸

Pētījumā par ZLNV Z. Turčinskis ir norādījis, ka samērā nelielā Kārsavas apkārtnes organizācija (54 dalībnieki) visnotaļ aktīvi cīnījās pret okupācijas režīma struktūrām, individuāliem režīma darbiniekiem un aktīvistiem reģionā, kur citu organizāciju pārstāvji bija darbojušies tikai epizodiski. Gan dažādu nacionālo partizānu organizāciju un grupu vadošo dalībnieku savstarpējās attiecības, gan sarežģītie partizānu kara apstākļi noteica to, ka ZLNV un ar to saistītie partizāni, kas atradās organizācijas darbības teritorijā pirms tās izveidošanas, nepievienojās krietni lielākajai LNPA, un pat Ziemeļlatgales reģiona ietvaros nacionālo partizānu kustība nekļuva organizatoriski vienota.⁴⁹ Norādot, ka vēl jāveic ievērojams pētniecības darbs, lai varētu runāt par precīziem skaitļiem,

43 Turčinskis 2002, 285–367; Turčinskis 2003, 382–390; Turčinskis 2011.

44 Turčinskis 2016, 98–122.

45 Turčinskis 2004, 433–482; Turčinskis 2006, 104–115.

46 Turčinskis 2021b.

47 Strods 2012, 7.

48 Turčinskis 2011, 88–92, 314.

49 Turčinskis 2021b, 89, 251–253.

Z. Turčinskis pārskatā par LNPA vēsturi raksta, ka organizācija apvienoja aptuveni 2000 partizānu un vislielākās aktivitātes posmā 1945.–1946. gadā izcēlās ar ievērojamu darbības intensitāti un mērogu.⁵⁰

H. Bruņinieks ir sarakstījis monogrāfiju par nacionālo partizānu kustību Sēlijas reģionā, kurā aptverta 132 partizānu darbība 1944.–1952. gadā.⁵¹ Šis darbs ir nozīmīgs, jo precīzē un ievērojami papildina agrākos pētījumos sniegto informāciju par turienes nacionālajiem partizāniem un viņu darbību. H. Bruņinieks ir koncentrējies uz nacionālo partizānu biogrāfijām, nozīmīgākajām kaujām, kā arī uzbrukumiem okupācijas režīma amatpersonām, atbalstītājiem un dažādiem objektiem. Tomēr autora izvēle pētīt tikai atsevišķus partizānu kara elementus atstāj neatbildētus daudzus citus jautājumus. To starpā ir nacionālo partizānu grupu veidošanās un mijiedarbība reģionā visā to pastāvēšanas laikā, partizānu atbalsta bāzes īpatnības un izmaiņas, kopējā nacionālās bruņotās pretošanās kustības ietekme uz okupācijas režīma struktūrām reģionā, kā arī tendences un īpatnības okupācijas režīma drošības iestāžu vietējo struktūru pret darbībā nacionālajiem partizāniem u. c. Šie neaplūkoti jautājumi ir aktuāli nākotnes pētījumiem.

Atsevišķi neliela apjoma pētījumi⁵² ir veltīti Latvijas dienvidaustrumu daļā darbojušās Tēvzemes sargu (partizānu) apvienības (LTS(p)A) vēsturei, kas bija viena no lielākajām nacionālo partizānu organizācijām Latvijā. Pētījumu fokusā gan ir šauri mikrovēstures temati, proti, atsevišķu nozīmīgāko organizācijas dalībnieku darbības vēsture, kas sniedz ziņas gan par šo personu aktivitātēm un to nozīmību, gan arī par dažādām organizācijas struktūrām.

Ir veikti arī citi vispārīgāki un mazāk detalizēti pētījumi par nacionālo partizānu kara tendencēm un notikumiem citos Latvijas reģionos. Publikācijās par nacionālajiem partizāniem Latvijas kultūrvēsturiskajos novados aprakstīti nozīmīgākie partizānu kara vēstures fakti un īpatnības, ko radījuši ģeogrāfiskie, vēsturiskie u. c. apstākļi.⁵³ Rakstos par nacionālo partizānu darbību Bauskas⁵⁴ un Valmieras apriņķī⁵⁵ konstatētas īpaši šiem reģioniem raksturīgas partizānu kustības iezīmes.⁵⁶

50 Turčinskis 2021b, 91, 99.

51 Bruņinieks 2022, 314.

52 Strods 1996a, 37–40; Jēkabsons, Ratnieks 2019; Viļums 2022, 69–86.

53 Kiršteins 2012.

54 Ābelnieks 2006, 88–95; Ābelnieks, Urtāns 2007, 356–407.

55 Ratnieks 2018, 67–80; Ratnieks 2021a, 70–84.

56 Piemēram, R. Ābelnieks un A. Urtāns pētījumā par nacionālo partizānu darbību Bauskas apriņķī ir secinājuši, ka tur lielākā nacionālo partizānu aktivitāte vērojama 1946.–1948. gadā, nevis 1945. gadā, kā tas bija citviet. Šī raksta autors pētījumos par nacionālo partizānu darbību Valmieras apriņķī ir noskaidrojis, ka tur nacionālā bruņotās pretošanās kustība bija salīdzinoši vājāka, ko parāda nelielais nacionālo partizānu grupu un viņu aktivitāšu skaits. Sk.: Ābelnieks, Urtāns 2007, 395; Ratnieks 2021a, 72–73.

Vēsturnieks Ēriks Jēkabsons ir pētījis poļu dalību Latvijas nacionālās bruņotās pretošanās kustībā Dienvidlatgalē.⁵⁷ Viņa pētījums ļauj izteikt pieņēmumu, ka šajā reģionā pastāvēja dažas no aktīvākajām nacionālo partizānu grupām Latvijā.

Nacionālo partizānu kara vēstures norišu pētniecībā reģionos nozīmīga ir vēsturnieces Ineses Dreimanes publikācija par Latvijas kristīgo konfesiju garīdzniekiem nacionālās pretošanās kustībā,⁵⁸ kas atklāj garīdzniecības lomu nacionālo partizānu karā caur dažādu garīdznieku darbību Latvijas reģionos gan kā nacionālo partizānu grupu un organizāciju dalībniekiem, gan kā to atbalstītājiem un sakarniekiem. Pētījums pierāda garīdzniecības lielo nozīmi nacionālo partizānu morāles stiprināšanā.

I. Dreimanes pētījums par sievietēm nacionālajām partizānēm un nelegālistēm 20. gadsimta 40.–50. gados⁵⁹ uz mutvārdu vēstures liecībām un arhīvu dokumentos iegūtās informācijas pamata sniedz ne tikai bagātīgu informāciju par nacionālo partizānu ikdienas dzīves īpatnībām, bet arī dažādu reģionu nacionālo partizānu grupu darbības epizodēm, kuras nav aplūkotas līdzšinējos pētījumos.

Par Latvijas nacionālo partizānu darbību lielākajā daļā Kurzemes, Dienvidlatgales, kā arī Centrālvidzemē šobrīd nav tādu zinātnisku publikāciju, kas izmantoto avotu, pētniecības veida un sniegtās informācijas ziņā būtu salīdzināmas ar pētījumiem par Ziemeļvidzemi un Ziemeļlatgali. R. Jansons uzsvēra šādu darbu trūkumu tēmas pētniecības stāvokļa novērtējumā 2011. gadā, taču jākonstatē, ka pēc 12 gadiem situācija šajā ziņā nav mainījusies.⁶⁰

Šādu pētījumu trūkums rada labvēlīgu augsni nepārbaudītu un potenciāli apšaubāmu priekšstatu popularizācijai. Piemēram, Latvijā publicētajā literatūrā ir visai izplatīts nepierādīts apgalvojums, nereti bez atsauces uz konkrētu avotu, ka Kurzemē pēc nacistiskās Vācijas kapitulācijas nacionālo partizānu kustībā ieplūda ap 4000 latviešu leģionāru.⁶¹ 90. gados šādu tēzi pirmo reizi izmantoja H. Strods, kurš to bija pārņēmis no “Latvju enciklopēdijā” citētās Latviešu leģiona ģenerālinspektora štāba priekšnieka virspulkveža Artura Silgaiļa aplēses,⁶² kas, pašam A. Silgailim tobrīd atrodoties Rietumos, protams, labākajā gadījumā varēja būt tikai pavisam aptuvena.

Par šo jautājumu savu viedokli izteicis arī bijušais Kurzemes nacionālais partizāns Freds Launags, kurš savā vēstulē vēsturniekam I. Kažociņam

57 Jēkabsons 2009, 311–326.

58 Dreimane 2002, 221–284.

59 Dreimane 2015, 321–364.

60 Jansons 2014, 265.

61 Jansons 2013, 504; Strods 2012, 40.

62 Strods 1996b, 104; Andersons 1987, 511.

(publicēta H. Stroda vēlāk sastādītajā dokumentu krājumā “Latvijas nacionālo partizānu karš. III. Dokumenti, apcerējumi un atmiņas, 1944–1956”)⁶³ rakstīja, ka, viņaprāt, Kurzemē “mežos iegāja” apmēram 4000 leģionāru, policijas bataljonu, būvbataljonu un citu struktūru dalībnieki, no kuriem 1000–1500 mēģināja bēgt no Latvijas. Tas nozīmē, ka no šī personu skaita nacionālajiem partizāniem labākajā gadījumā varēja pievienoties 2500–3000 personas, kuru starpā nebija tikai 19. ieroču SS grenadieru divīzijas karavīri. Turklāt 1987. gada publikācijā “Latviešu nacionālo partizānu organizācija” F. Launags lēsa, ka visā Latvijā darbojās aptuveni tikai 4000–6000 nacionālo partizānu.⁶⁴ Arī F. Launaga aplēses, ņemot vērā viņa informētības iespējas par notiekošo visā Latvijā, protams, ir pilnīgi subjektīvas un nav uzskatāmas par precīzām.

Secinājumi

Pēc vispārēju pamatatziņu nostiprināšanas pagājušā gadsimta 90. gados pēckara nacionālo partizānu vēstures pētniecības priekšplānā pakāpeniski izvirzījās šīs vēstures notikumu izpēte ar nolūku radīt iespējami precīzu priekšstatu par partizānu kara dalībniekiem, viņu darbību un tās sekām. H. Stroda izveidotais skatījums uz Latvijas nacionālo partizānu kara vēsturi un vērtējumi ar atsevišķiem izņēmumiem ir pārņemti arī nākamo vēsturnieku paaudžu pētījumos, bet šo darbu mērķis atšķirībā no H. Stroda konceptualizējošiem darbiem pārsvarā ir jaunu faktu atklāšana un esošās informācijas precizēšana.

Nacionālo partizānu darbības vēsturei veltīto pētījumu kopējais pienesums pagaidām ir neliels. Dažādu nozīmīgāko aspektu (piemēram, partizānu darbība reģionos, partizānu organizācijas) izpētes līmenis pētījumos ir krasi atšķirīgs. Tas apgrūtina iespējas izdarīt apkopojošus secinājumus par nacionālo partizānu aktivitātēm plašākā Latvijas teritorijā, kā arī atklāt būtiskas, visu partizānu kustību ietekmējošas kopsakarības.

Atšķirībā no H. Stroda citi tēmas pētnieki nav pievērsušies konceptuāliem jautājumiem. No vienas puses, tas ir likumsakarīgi, jo trūkst pētījumu par nacionālo partizānu darbību Latvijas reģionos, kas ļautu izvirzīt kvalitatīvas hipotēzes, balstoties uz uzticamām zināšanām par lielāko daļu Latvijas teritorijas, nevis par tikai dažiem kvalitatīvi izpētītiem reģioniem. No otras puses, var konstatēt, ka Latvijas historiogrāfijā, visdrīzāk, par maz ir aktualizēti dažādi vienojoši nacionālo partizānu kara vēstures problēmjautājumi, kuri ir aktuāli arī mikrolīmeņa

63 Strods 2003a, 35.

64 Launags 1987, 185.

vēsturei veltītos pētījumos. Šo jautājumu starpā var minēt terminoloģijas lietojuma problēmas, partizānu kara dalībnieku definēšanas, periodizācijas kritērijus u. tml.

Pastāvošo stāvokli pētniecībā var daļēji skaidrot ar tēmas izpētes darbietilpību, ko nosaka izmantojamo vēstures avotu īpatnības, kā arī ar nelielo vēsturnieku skaitu, kas ar to nodarbojas kopš 90. gadiem. Nozīmīgākais daudzpusīgāku akadēmisko pētījumu trūkuma cēlonis, raksta autora skatījumā, ir sliktā finansiālā situācija vēstures zinātnes nozarē Latvijā, kas apgrūtina speciālistu piesaistīšanu darbam zinātniskajās institūcijās. Turklāt uz īstermiņa zinātniskajiem projektiem balstītā zinātnieku darbības finansēšanas sistēma Latvijā ir nepiemērota nacionālo partizānu kara vēstures pētniecībai, kuras attīstībai pamatā ir nepieciešami apjomīgi, arhīvu studijās balstīti ilgtermiņa pētījumi un līdz ar to – stabils valsts finansējums.

Šādā situācijā ar pēckara nacionālās bruņotās pretošanās vēsturi kā pētniecības pamattēmu Latvijā šobrīd nodarbojas tikai atsevišķi neatkarīgie pētnieki, kuriem tā labākajā gadījumā ir vaļasprieks profesionālā līmenī. Nodarbošanās ar pētniecību tikai brīvajā laikā atkarībā no katra pētnieka individuālajiem apstākļiem, zinātniskās kapacitātes un interesēm būtiski ierobežo tās produktivitāti, tematisko daudzveidību un zinātniskumu, kā arī iespējas iesaistīties projektos ārpus sava pētniecības pamattemata. Tādējādi individuāls darbs nacionālo partizānu pretošanās vēstures lokālo norišu aprakstīšanā ir pateicīgākais un saistošākais pētniecības virziens vēsturniekiem, kuri neveido karjeru zinātnē.

Tematiski un metodoloģiski daudzpusīgāku pētniecību būtu pamatoti gaidīt no karjeras zinātniekiem ar iespējām atvēlēt adekvātu laiku pētnieciskajam darbam, tālākai individuālajai specializācijai, kā arī pilnvērtīgai iesaistei starptautiskajā zinātnes aprītē. Tomēr nevienā Latvijas institūcijā netiek veikts pastāvīgs darbs tēmas izpētē, un jau ilgstoši (apmēram 10 gadus) neviens “pilna laika” vēsturnieks nav strādājis pēckara nacionālo partizānu kara vēstures pētniecībā. Fakts, ka 2020. gadā izdotajā kolektīvajā monogrāfijā “Violent Resistance: From the Baltics to Central, Eastern and South Eastern Europe 1944–1956”⁶⁵ nav neviena raksta par Latvijas nacionālajiem partizāniem, bet ir atrodami Lietuvas un Igaunijas zinātniskās institūcijas pārstāvošu vēsturnieku pētījumi par nacionālo partizānu darbības aspektiem šajās valstīs, ir viens no uzskatāmākajiem piemēriem situācijai tēmas pētniecībā Latvijā.

65 Gehler, Schriffl 2020.

SAĪSINĀJUMI / ABBREVIATIONS

KGB – Valsts drošības komiteja (*Komitet gosudarstvennoi bezopasnosti*)

LNA – Latvijas Nacionālais arhīvs

LVA – Latvijas Valsts arhīvs

LNPA – Latvijas Nacionālo partizānu apvienība

LPSR – Latvijas Padomju Sociālistiskā Republika

LTS(p)A – Latvijas Tēvzemes sargu (partizānu) apvienība

PSRS – Padomju Sociālistisko Republiku Savienība

ZLNV – Ziemeļlatgales “Neatkarības vienība”

BIBLIOGRĀFIJA / BIBLIOGRAPHY

Avoti / Primary Sources

Nepublicētie avoti / Archive Sources

LNA-LVA, 270–1-s–1095 (Valsts drošības komitejas pie Latvijas PSR Ministru padomes speciālie ziņojumi, 1956. gads)

LNA-LVA, 270–1-s–1144 (Valsts drošības komitejas speciālie ziņojumi par pretpadomju izpausmēm, 1957. gads)

Publicētie avoti / Published Sources

Strods, Heinrihs (2003a). *Latvijas nacionālo partizānu karš. III. Dokumenti, apcerējumi un atmiņas, 1944–1956*. Rīga: Latvijas Universitātes žurnāla “Latvijas Vēsture” fonds.

Literatūra / Secondary Sources

Ābelnieks, Raitis (2006). Nacionālās bruņotās pretošanās kustības īpatnības Bauskas apriņķī (1944–1950). No: Viksne, Rudīte (sast.). *Nacionālā pretošanās komunistiskajiem režīmiem Austrumeiropā pēc Otrā pasaules kara. Starptautiskās konferences materiāli, 2005. gada 7.–8. jūnijs, Rīga = National Resistance to Communist Regimes in Eastern Europe after World War II. Materials of an International Conference 7–8 June 2005, Riga*. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 88.–95. lpp. (Latvijas Vēsturnieku komisijas raksti, 17).

Ābelnieks, Raitis, Urtāns, Aigars (2007). Nacionālā pretošanās kustība un padomju okupācijas represīvo iestāžu pret darbība Bauskas apriņķī/rajonā (1944. gads – 50. gadu vidus). No: Ērglis, Dzintars (sast.). *Okupētā Latvija. 1940–1990. Latvijas Vēsturnieku komisijas 2005. gada pētījumi = Occupied Latvia. 1940–1990. Research of the Commission of the Historians of Latvia 2005*. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 356.–407. lpp. (Latvijas Vēsturnieku komisijas raksti, 19).

Andersons, Edgars (red.) (1987). *Latvju enciklopēdija*. 3. sēj. Rokvila: Amerikas latviešu apvienības Latviešu institūts.

- Bleiere, Daina (atb. red.) (2022). *20. gadsimta Latvijas vēsture*. IV sēj.: 1944/1945–1964. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds.
- Blūzma, Gunārs (1997). Nacionālo partizānu karš Sēlijā. No: Aļķis, Ivars (red.). *Pretestības kustība okupācijas varām Latvijā: Atmiņās un dokumentos no 1941. līdz 1956. gadam*. Rīga: Sol Vita, 265.–344. lpp.
- Bolšaitis, Pēteris, Lūse, Agnese, Žīgure, Anna, Kalniņa, Elīna (2019). *Latvijas klusie varoņi. Sirdsapziņas uguns*. Rīga: Vesta-LK.
- Bruņinieks, Haralds (2022). *Nāvi mānot: Sēlijas – Aknīstes, Biržu, Elkšņu, Gārsenes, Saukas, Susējas un Viesītes pagasta nacionālie partizāni, 1944.–1952. gads*. Rīga: Latvijas Mediji.
- Dreimane, Inese (2002). Latvijas kristīgo konfesiju garīdznieki nacionālās pretošanās kustībā (1944–1953). No: Šneidere, Irēne (sast.). *Okupācijas režīmi Latvijā 1940.–1956. gadā. Latvijas Vēsturnieku komisijas 2001. gada pētījumi = Occupation Regimes in Latvia in 1940–1956. Research of the Commission of the Historians of Latvia (2001)*. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 221.–284. lpp. (Latvijas Vēsturnieku komisijas raksti, 7).
- Dreimane, Inese (2015). Latvijas sievietes – nacionālās partizānes un nelegālistes 20. gadsimta 40.–50. gados. No: Reinsons, Sanita. *Meža meitas. 12 sievietes par dzīvi mājās, mežā, cietumā*. Rīga: Dienas grāmata, 321.–364. lpp.
- Dzintars, Jānis (1982). Latviešu fašistiskā buržuāzija hitleriešu izlūkdienesta kalpībā. *Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 10, 52.–69. lpp.
- Gehler, Michael, Schriffl, David (eds.) (2020). *Violent Resistance: From the Baltics to Central, Eastern and South Eastern Europe 1944–1956*. Paderborn: Schöningh.
- Ivanovs, Aleksandrs (2007). Nacionālā pretošanās Latvijā 20. gadsimta 40.–80. gados Latvijas historiogrāfijā. No: Ērglis, Dzintars (sast.). *Okupētā Latvija 1940–1990 = Occupied Latvia. 1940–1990*. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 27.–70. lpp. (Latvijas Vēsturnieku komisijas raksti, 19).
- Jansons, Ritvars (2003). Bruņotās pretošanās kustības Latvijā 1944.–1956. gadā: vēstures izpētes stāvoklis un tālākie pētniecības virzieni. No: Šķiņķe, Iveta (sast.). *Padomju okupācijas režīms Baltijā 1944.–1959. gadā: politika un tās sekas = The Soviet Occupation Regime in the Baltic States 1944–1959: Policies and their Consequences*. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 343.–357. lpp. (Latvijas Vēsturnieku komisijas raksti, 9).
- Jansons, Ritvars (2013). Bruņotā pretošanās padomju okupācijas režīmam 1944.–1956. gadā. No: *Latvieši un Latvija*. II sēj.: *Valstiskums Latvijā un Latvijas valsts – iznīcinātā un zaudētā*. Rīga: Latvijas Zinātņu akadēmija, 497.–514. lpp.
- Jansons, Ritvars (2014). Latvijas nacionālo partizānu kustības atspoguļojums mūsdienu vēstures zinātnē. No: Feldmanis, Inesis, Taurēns, Jānis (zin. red.). *Latvijas vēsture krustcelēs un jaunu pieeju meklējumos: Latvijas vēsturnieku I kongresa materiāli*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 262.–267. lpp.
- Jēkabsons, Ēriks (2009). Poļu piedalīšanās nacionālajā pretošanās kustībā Latvijā 1944.–1950. gadā. No: Ērglis, Dzintars (sast.). *Okupācijas režīmi Baltijas valstīs 1940–1991*.

- Latvijas Vēsturnieku komisijas 2008. gada pētījumi un starptautiskās konferences “Okupācijas režīmi Baltijas valstīs (1940–1990): izpētes rezultāti un problēmas” materiāli, 2008. gada 30.–31. oktobris, Rīga = Occupation Regimes in the Baltic States 1940–1991. Research of the Commission of the Historians of Latvia, 2008 and Proceedings of the International Conference “Occupation Regimes in the Baltic States (1940–1990): Research results and problems”, 30–31 October 2008, Riga. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 311.–326. lpp. (Latvijas Vēsturnieku komisijas raksti, 25).*
- Jēkabsons, Ēriks, Ratnieks, Reinis (2019). *Latviešu karavīra stāsts: Roberts Dāvids Timermanis (1909–1945)*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds.
- Jundzis, Tālavš, Turčinskis, Zigmārs (2018). Pretošanās padomju un nacistiskajam režīmam Latvijā 1940.–1985. gadā. No: *Latvija un latvieši*. II sēj. Rīga: Latvijas Zinātņu akadēmija, 630.–666. lpp.
- Kalvāns, Aleksandrs (sast.) (1995). *Uz ežiņas galvu liku*. 2. grāmata. Rīga: Daugava.
- Kažociņš, Indulis (1987). Latviešu nacionālo partizānu pēckara karš. No: Dunsdorfs, Edgars (red.). *Archīvs: Raksti par latviskām problēmām*. 27. sēj. Melburna: Pasaules brīvo latviešu apvienība un Kārļa Zariņa fonds, 47.–119. lpp.
- Kiršteins, Aleksandrs (red.) (2012). *Nezināmais karš: Latviešu nacionālo partizānu cīņas pret padomju okupantiem, 1944–1956*. Otrais izdevums. Rīga: Domas spēks.
- Launags, Freds (1987). Latviešu nacionālo partizānu organizācija. No: Dunsdorfs, Edgars (red.). *Archīvs: Raksti par latviskām problēmām*. 27. sēj. Melburna: Pasaules brīvo latviešu apvienība un Kārļa Zariņa fonds, 184.–192. lpp.
- Neiburgs, Uldis (1997). Heinrihs Strods. Latvijas nacionālo partizānu karš. 1944.–1956. *Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls*, 1, 164.–165. lpp.
- Ratnieks, Reinis (2018). Nacionālo partizānu grupu veidošanās un darbība Ziemeļrietumvidzemē 1944. gada rudenī – 1945. gadā. *Latvijas Universitātes Žurnāls. Vēsture*, 5, 67.–80. lpp.
- Ratnieks, Reinis (2019). Nacionālo partizānu grupu darbība un sagrāve Ziemeļrietumvidzemē (1944–1953). No: *Jauno vēsturnieku zinātniskie lasījumi IV*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 125.–135. lpp.
- Ratnieks, Reinis (2021a). Nacionālo partizānu cīņas Valmieras apriņķī (1944–1953): atspoguļojums Latvijas PSR literatūrā. No: *Jauno vēsturnieku zinātniskie lasījumi VI = The Scholarly Readings of Young Historians VI*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 70.–84. lpp.
- Ratnieks, Reinis (2021b). Nozīmīgs pētījums par nacionālo partizānu cīņām. Recenzija par grāmatu: Zigmārs Turčinskis. Ziemeļlatgales “Neatkarības vienība”. Pretošanās padomju okupācijai. 1946.–1954. gads. *Latvijas Universitātes Žurnāls. Vēsture*, 11/12, 133.–136. lpp.
- Ratnieks, Reinis (2022). Nacionālie partizāni vai nelegālisti? Haralda Ģederta grupas dalībnieku piemērs Valmieras un Valkas rajonā (1946–1955). No: *Jauno vēsturnieku zinātniskie lasījumi VII*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 231.–241. lpp.
- Rūtiņš, Andris (1994). Latvijas Tēvzemes sargu (partizānu) apvienība (Tēvijas Aizstāvju apvienība). Laikraksts “Tēvzemes Sargs”. No: Freimanis, Gunārs (sast.). *Es sapni par*

- dzimteni pagalvī likšu. Latvieši padomju vergu nometnēs un izsūtījumā. Atmiņu un dokumentu krājums*, 2. grāmata. Rīga, 379.–395. lpp.
- Statiev, Alexander (2011). *The Soviet Counterinsurgency in the Western Borderlands*. New York: Cambridge University Press.
- Streikus, Arūnas (ed.) (2022). *The Unknown War: Anti-Soviet armed resistance in Lithuania and its legacies*. Oxon: Routledge.
- Strods, Heinrihs (1996a). Dzejniece, partizāne, mocekle Marta Skuja, istajā vārdā Valerija Mundure (1915–1946). *Latvijas Vēsture*, 1, 37.–40. lpp.
- Strods, Heinrihs (1996b). *Latvijas nacionālo partizānu karš, 1944–1956*. Rīga: Preses nams.
- Strods, Heinrihs (2003b). Baltijas nacionālie partizāni no 1944. līdz 1947. gada janvārim: bruņojums, sastāvs, kaujas. No: Šķiņķe, Iveta (sast.). *Padomju okupācijas režīms Baltijā 1944.–1959. gadā: politika un tās sekas = The Soviet Occupation Regime in the Baltic States 1944–1959: Policies and their Consequences*. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 358.–381. lpp. (Latvijas Vēsturnieku komisijas raksti, 9).
- Strods, Heinrihs (2006). Nacionālie un padomju partizāni Baltijā 1941.–1956. gadā: kopējais un atšķirīgais. No: Viksne, Rudīte (sast.). *Nacionālā pretošanās komunistiskajiem režīmiem Austrumeiropā pēc Otrā pasaules kara. Starptautiskās konferences materiāli, 2005. gada 7.–8. jūnijs, Rīga = National Resistance to Communist Regimes in Eastern Europe after World War II. Materials of an International Conference 7–8 June 2005, Riga*. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 88.–95. lpp. (Latvijas Vēsturnieku komisijas raksti, 17).
- Strods, Heinrihs (2012). *Latvijas nacionālo partizānu karš, 1944–1956*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds.
- Šilde, Ādolfs (1965). *Bez tiesībām un brīvības: Latvijas sovjetizācija 1944–1965*. 2. izd. Kopenhāgena: Imanta.
- Šilde, Ādolfs (1985). *Resistance Movement in Latvia*. Stockholm: The Latvian National Foundation.
- Šuvajevs, Igors (2000). Kas nav dokumentos: Igors Šuvajevs sarunājas ar Heinrihu Strodu. *Rīgas Laiks*, Oktobris, 14.–18. lpp. Pieejams: <https://www.rigaslaiks.lv/zurnals/kas-nav-dokumentos-15760> (skatīts 07.12.2022.).
- Turčinskis, Zigmārs (2002). Ziemeļvidzemes nacionālie partizāni: 1945.–1953. gads. No: Šneidere, Irēne (sast.). *Okupācijas režīmi Latvijā 1940.–1956. gadā. Latvijas Vēsturnieku komisijas 2001. gada pētījumi = Occupation Regimes in Latvia in 1940–1956. Research of the Commission of the Historians of Latvia (2001)*. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 285.–367. lpp. (Latvijas Vēsturnieku komisijas raksti, 7).
- Turčinskis, Zigmārs (2003). Latvijas un Igaunijas nacionālo partizānu sadarbība 1945.–1952. gadā. No: Šķiņķe, Iveta (sast.). *Padomju okupācijas režīms Baltijā 1944.–1959. gadā: politika un tās sekas = The Soviet Occupation Regime in the Baltic States 1944–1959: Policies and their Consequences*. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 382.–390. lpp. (Latvijas Vēsturnieku komisijas raksti, 9).

- Turčinskis, Zigmārs (2004). Latvijas Nacionālo partizānu apvienības izveidošanās un darbība Stampaku periodā (1944. gada oktobris – 1945. gada marts). No: Ērglis, Dzintars (sast.). *Okupācijas režīmi Latvijā 1940.–1959. gadā. Latvijas Vēsturnieku komisijas 2002. gada pētījumi = Occupation Regimes in Latvia in 1940–1959. Research of the Commission of the Historians of Latvia (2002)*. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 433.–482. lpp. (Latvijas Vēsturnieku komisijas raksti, 10).
- Turčinskis, Zigmārs (2007). Karš pēc kara: Latvijas nacionālo partizānu cīņas 20. gadsimta 40. gadu beigās – 50. gadu sākumā. No: Strods, Heinrihs (sast.). *Karš pēc kara 1944–1956. Latvijas Okupācijas muzeja gadagrāmata 2006*. Rīga: Latvijas Okupācijas muzeja biedrība, 91.–114. lpp.
- Turčinskis, Zigmārs (2011). *Ziemeļvidzemes mežabrāļi. Nacionālo partizānu cīņas Valkas apriņķī un Alūksnes apriņķa rietumu daļā. 1944.–1953. gads*. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds.
- Turčinskis, Zigmārs (2016). Bruņotās pretošanās kustības sākums Latvijā 1944. gada rudenī: situācija Abrenes apriņķī. *Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls*, 2, 98.–122. lpp.
- Turčinskis, Zigmārs (2017). Bruņotā pretošanās padomju un nacistiskajai okupācijai (1940–1957). No: Jundzis, Tālavš (zin. red.). *Nepārtrauktības doktrīna Latvijas vēstures kontekstā*. Rīga: Latvijas Zinātņu akadēmijas Baltijas stratēģisko pētījumu centrs, 105.–123. lpp.
- Turčinskis, Zigmārs (2021a). The Latvian Armed Resistance Movements Against the Soviet Occupation 1944–1957. In: Nollendorfs, Valters, Ščerbinskis, Valters (eds.). *The Impossible Resistance: Latvia Between Two Totalitarian Regimes 1940–1991*. Rīga: Zinātne, pp. 128–150.
- Turčinskis, Zigmārs (2021b). *Ziemeļlatgales “Neatkarības vienība”. Pretošanās padomju okupācijai. 1946.–1954. gads*. Rīga: Latvijas Mediji.
- Vilciņš, Tāivaldis (1994). Partizāni pēckara Latvijā: dokumentāls ieskats. *Latvijas Arhīvi*, 1, 42.–47. lpp.
- Viļums, Jānis (2022). Katoļu priesteru Antona Juhņēviča darbība un loma pretošanās kustībā PSRS okupētajā Latvijā 1944.–1945. gadā. *Latvijas Arhīvi*, 1, 69.–86. lpp.

LATVIAN HISTORIOGRAPHY ON THE LATVIAN NATIONAL ARMED RESISTANCE MOVEMENT IN 1944–1950s

Reinis Ratnieks

Mg. hist., PhD candidate, independent researcher

Research interests: armed anti-Soviet resistance in Latvia in 1944–1950s

The article examines the most significant trends and findings in Latvian historiography on the history of Latvian national armed resistance movement in 1944–1950s. An analysis of the scientific publications published since the restoration of Latvian independence is conducted to determine the main trends of research and the main conclusions, on which the current insights about the activity of the national armed resistance movement and its significance during the occupation of the USSR are based. In order to identify important research questions and to actualise the need for their research, the research problems found in these works are also analysed, which has been done minimally in Latvian historiography so far. The purpose of the article is to assess the state of research on the history of Latvian national armed resistance movement in Latvian historiography.

Key words: national partisans, resistance movement, Soviet occupation, historiography, post-war period

Summary

This article surveys the historiography of the 1944–1950s Latvian national partisan resistance against the Soviet occupation with the aim of restoration of the independence of Latvia and focuses on the main research results, its tendencies and problems.

The restoration of the independence of Latvia and access to *KGB* archives paved the way to numerous empirical researches as well as developments in conceptual research. Most of the studies concentrated on the history of national partisan activity in particular regions, national partisan organisations and Soviet security services' operations and methods used against the national armed resistance. The first academic studies in Latvian historiography during the 1990s acknowledged national partisan war as a significant example of resistance to the Soviet occupation regime. The main causes of national armed resistance were studied, as well as the size and scope of the resistance movement, periodisation of the partisan struggles, tactics used by national partisans, Soviet security units and their counterinsurgency tactics, and other important aspects.

Since the beginning of the 2000s, microhistory studies on the national partisan war in Latvian regions and partisan organisations have become the main research focus for Latvian historians working on the subject. These studies have focused on the composition and operational features of the national partisan movement, facts and results of

its activity as well as on the counterinsurgency operations and methods used by Soviet security services against national partisans, producing valuable empiric data for further research of the subject. In terms of geographical scope, these studies for now fully cover only a few regions, which limits the possibilities to compare national armed resistance activity in different regions or to do well-founded generalisations on the entire national armed resistance movement in Latvia. A large part of the reason for a rather narrow research focus is the insufficient number of full-time researchers or scientific institutions that conduct research on this topic. Instead, part-time historians mainly do their research in their free time.

General concepts developed in the 1990s still dominate Latvia's historiography, but the lack of continued conceptual research has resulted in a gap between the established general understanding on the subject and the insights that can be generated from the available empirical data on the history of national partisans. Works focused on the facts of the national partisan war for the most part include little conceptualisation and research of existing insights and used terminology. This has sometimes resulted in incorrect interpretation of empirical data or conflicting conclusions. For example, the term “national partisan” is not sufficiently defined in the historiography of Latvia, especially in the works dedicated to the analysis of the history of partisan war in particular regions. A lack of precise criteria for defining members of national armed resistance movement has sometimes resulted in the failure to distinguish the members of the national armed resistance movement from individuals who hid and only passively opposed the occupation regime for the purpose of self-preservation. Other problems such as periodisation, motivation of the armed resistance fighters, definition of national partisan war parameters and other important aspects require further empiric and conceptual research.

Saņemts / Submitted 19.09.2022.

Pateicības / Acknowledgements

Raksts tapis Valsts pētījumu programmas projekta “Neatkarības arheoloģija: jaunas pieejas nacionālajai pretestības vēsturei Latvijā” (VPP-LETONIKA 2021/2-0003) ietvaros.

© 2023 Reinis Ratnieks, Latvijas Universitāte

Raksts publicēts brīvpieejā saskaņā ar Creative Commons

Attiecinājuma-Nekomerciāls 4.0 Starptautisko licenci (CC BY-NC 4.0)

This is an open access article licensed under the Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY-NC 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).